

Miks Eestit kutsutakse Maarjamaaks Ülevaade Maarjamaa 800 programmist

Tiit Salumäe

ETTEKANNE SOOME-EESTI SÕPRUSKOGUDUSTE PÄEVAL

Tartus 4. 07.2015

Ajalooline aspekt.

Maarjamaa kirikulugu kitsamas mõttes algab Issanda aastal 1215. Riias lähtunud sõjaretki oli toimunud juba aastat kaheksa, ent alles suvel 1215 ristiti Sakalas ja Ugandis esmakordselt suur hulk rahvast. Mõni kuu hiljem leidis aset teine suursündmus: Roomas tuli kokku IV Lateraani kirikukogu, mille ligi 1400 osavõtja hulgas seisis esmakordselt episcopus Estonum (eestlaste piiskop), kes võis kõigile jutustada, mis on Livonia, Neitsi Maarjale pühendatud uudismaa, ja mis seal toimub.

Tänu Henrikule teame neist sündmustest üksikasju, mida on hea meeles pidada. Kõigepealt: kirikukogul osales koguni kaks „meie kandi“ piiskoppi, nimelt Riia piiskop Albert ja tema poolt juba aastal 1210 eestlaste piiskopiks pühitsetud tsistertslane Theoderic. Kuuleme ka, et ristimised toimusid Ugandis kuni Emajõeni, Sakala mail kuni Paala jõeni. Huvitav olukord: oli juba suur hulk ristitud, kuid esimene kogudus alles loomata...

Henriku jutustus piiskop Alberti palvest paavstile vajab kommentaari. Albert taotles nimelt Riia ristsõdijatele sama indulgentsi, mis oli lubatud Püha Maa („Poja maa“) omadele, Innocentius seda aga ei andnud, vaid lohutas Riia piiskoppi lubadusega, et ta tahab ka „Ema maa“ eest hoolitseda. Üks tänapäevani käibiv rahvusromantiline müüt kõlab nimelt, et Innocentius III olevat „pühitsenud Eesti neitsi Maarjale“, andnud just Eestile Maarjamaa nime. *Ja piiskop* ütles: „Nii kui sina, püha isa,“ ütles ta, „Jeruusalemma püha maad, see on poja maad oma püha hoolega ei jätta hoidmata ja talitamata, nõnda ei tohi sina Liivi maad, see on: ema maad, mis sinu eestmuretsemise troosti läbi tänini paganate sekka laiali on laotatud, ka sellel korral mitte ilma trööstiva kinnitusega maha jätta. Sest poeg armastab oma ema, kes, nii kui ta mitte ei taha, et tema maa peaks kaduma minema, ka vist seda mitte ei taha, et ema maa häda sisse peaks jääma.“* *Temale vastas püha isa** ja ütles: „Nii kui meie poja maad, nii tahame meie ka ema maad oma isaliku eestmuretsemise hoolega igal ajal püüda avitada.“* *Piiskop Albert Paavst Innocentius III* Ilus lugu, kuid Henrikule tundmatu. Tema teatab meile hoopis, et aastal 1201 pühitses piiskop Albert Neitsi Maarjale kogu Liivimaa (tota Lyvonia, HLK VI:3). Pühitses niisiis ka seelid, vendid, kurelased ja muud, kuid ei andnud neile mingit uut nime.

Sellest ajast hakati Eestimaad (Vana-Liivimaad) aga ka Liivimaad (Riia lahe idaküljel praeguse Läti ja Eesti aladel elanud liivi hõimurahva alasid) kutsuma Maarjamaaks ning seda loetakse kristliku kiriku ja kristliku kultuuriruumi algusajaks Eestimaal.

Piibellik taust ja Maarja teoloogia – Maarja õndsuslooline tähendus

Kui nimetus „Maarjamaa 800“ võib tekitada oikumeenilisi probleeme eelkõige õigeusklikega, siis keskendumine Maarja õndsusloolisele tähendusele aitab võimalikke erimeelsusi ületada. Maarja õndsusloolist tähendust on võimalik käsitleda seoses kirikuaasta pühadega aga ka seoses Maarja elus toimunud sündmustega.

Kirikuaasta pühad: 2. veebruar – Issanda templissetoomise püha; 25. märts - Issanda kuulutamise püha ehk paastumaarjapäev; 31. mai - Maarja külaskäigu päev; 26. juuli - Anna

ja Joakimi, Neitsi Maarja vanemate päev; 15. august - Neitsi Maarja uinumise püha ehk rukkimaarjapäev; 8. september - Neitsi Maarja sündimise päev ehk ussimaarjapäev; 21. november - Neitsi Maarja templisseviimise püha; 8. detsember - Neitsi Maarja pärispatuta saamise päev

Neitsi Maarja seitse kannatust: 1. Vaga Siimeoni prohvetearing; 2. Põgenemine Egiptusesse; 3. Jeesuse kaotamine templis; 4. Kohtumine Jeesusega ristiteel; 5. Jeesuse risti all; 6. Jeesuse läbitorkamine piigiga ja ristilt allavõtmise; 7. Jeesuse matmine

Neitsi Maarja voorused: 1. Maarja alandlikkus; 2. Maarja armastus Jumala vastu; 3. Maarja armastus ligimese vastu; 4. Maarja usk; 5. Maarja lootus; 6. Maarja vooruslikkus; 7. Maarja vaesus; 8. Maarja kuulekus; 9. Maarja kannatlikkus; 10. Maarja palve

JUHTMÕTE ON: MAARJA OSUTAB JEESUSELE – TEHKE, MIS TEMA ÜTLEB.

Võimalus kõnetada tänapäeva inimest usu teemal

Käesolev teema-aasta „Kaheksa sajandit Maarjamaad“ peaks aitama meil süveneda mitte ainult ajaloolistesse või geograafilistesse üksikasjadesse, vaid panema ka küsima, mida tunne ja mõtlemine kui ütlemine Maarjamaa. Maarja nimi kõlab nii rahvalauludes kui ravimtaimedes, me kohtame selle nimega seotud paiku nii oma maad mööda rännates kui ka oma emakeele kõlades, ja muidugi paljude kirikute nimedes. Ilmselt on Maarjamaa nimesse kätketud midagi elustavat ja edasiviivat. Ega muidu oleks sellest rahvusliku ärkamise ning iseseisvuse ülesehitamise ja taastamise aegu saanud Eestimaa teine, poeetiline nimi. Juba Koidula, kes on meile pärandanud surematud laulusõnad „pühast Eestimaast“, on teises luuletuses kindel: „Tõest, armsam on mul hing/ su põues, Maarjamaa, kui võõrsil piiril õnnes/ ja aus elada!“

Sama mõtet jätkab Hendrik Visnapuu 1927. aastal ilmunud „Maarjamaa lauludes“: „Aih, ma ei küsi eales, vaene, rikas sa, / mu sünnipaik, mu südame ja meele Maarjamaa.“ Otsekui iseenesest tõusis laulva revolutsiooni üheks lemmikuks Tõnis Mäe ja Villu Kanguri palve: „Looja, hoiä Maarjamaad ja andesta meile me vead!“. Maarjamaalasele sobivat eluhoiakut sisendas aga Urmas Sisaski „Litaania püha Maarjamaa auks.“ Enesestmõistetavusega nimetas president Lennart Meri loodud kõrge riiklikku autasu Maarjamaa Ristiks. Selle tunnustuse on saanud Eesti sõbrad teistelt maadelt – riigipead, poliitikud, kultuuritegelased. Sõnad Maarja ja maa sobivad meid iseloomustama ja esindama, neis peitub midagi olulist ja keskset.

Maarjamaa on ka meie suurim looduslik pühapaik. Sellel aastal küsime taas endalt, kus on piir looduse, kultuuri ja kultuse vahel? Käsitletakse looduslikkuse mõistet rahvusvahelisel tasandil oluliselt vabamana, võimaldades looduslike pühapaikadena käsitleda ka maastiku osaks olevaid kristlikke kabeleid, surnuaedu ja palvepaiku.

Paljud rahvausundlikud pühapaigad on seotud katoliku aegsete traditsioonidega. Usuline praktika kihelkonnakirikute, kabelite ja kalmistute näol ulatub sajandite taha. Maarjamaa kui ühendmällestise puhul võime rääkida lausa kaheksast sajandist.

Teema-aasta „Kaheksa sajandit Maarjamaad“ sobitub hästi EELK ja Eesti Vabariigi sajanda aastapäeva ettevalmistuste rivvi, tuletades meelde aateid ja ideaale, ustavust ja armastust, mida kätkeb usk Jumalasse. Teema-aasta üks olulisemaid ettevõtmisi, vaimulik laulupidu Tartus, kannab kaugeleulatuvat juhtmõtet: „Maarjamaa - Isa maa.“

Pühadus on kindlasti suurem paigavaimust, ammutades ääretuse allikast ja seistes tema teenistuses. Nii nagu Maarjagi, kellele ingel kuulutas, et püha, kes temast sünnib, hüütakse Jumala Pojaks. Ehk pole juhus, et Maarja värvid on ka meie rahvuslipu värvideks. Head Maarjamaa aastat kõigile!

Juubeliaasta raames on võimalik käsitleda Eestile olulisi teemasid, nt maa, rahvas, riik, iseseisvus jne. Erinevate teemade käsitlemiseks on ühiskonnas olemas hulgaliselt asutusi. Oluline on koostöö muusika, kunsti, hariduse, loodusteadlaste, muuseumi inimeste jpm. Kirikul on kohane ja kohustuslik rõhutada õndsusloolist aspekti ja aidata kaasa ka teiste teemade avamisel.

Koostöökogus töötavad koos Eesti Kirikute Nõukogu, Eesti Evangeelne Luterlik Kirik, Rooma-Katoliku Kirik, Eesti Apostlik-Õigeusu Kirik, Maarja nime kandvad organisatsioonid, teadus, haridus ja kultuuriasutused.

Teema aasta algas suurejoonelise avavesperiga «Kaheksa sajandit Maarjamaad», mille autoriks on Margo Kõlar. Vesper kanti esmaettekandena ette neitsi Maarja sündimise päeva eelõhtul 7. septembril 2014 Pirita kloostri vanas kirikus. Teenisid Eesti Kirikute Nõukogu liikmeskirikute juhid ja vaimulikud. Osalesid Raadio Laulustuudio Lastekoor, Püha Miikaeli Poistekoor, Estonia Seltsi Segakoor, Credo-Allika kammerkoor, ansambel Heinavanker ja Eesti Kaitseväge Orkester. Dirigent Mikk Üleoja.

Koostöökogu koguneb regulaarselt ja kuulab ülevaateid toimkondade tööst: teavitus ja meedia; Maarja kogudused ja palveränd; liturgiatoimkond valmistab ette avavesperi; ajalootoimkond valmistab ette konverentsi sügisel Tartu Ülikoolis. Väga tubli tööd tehakse koolide ja haridus; muusika ja näitusetevuse liinil. Suurimaks ja rahvarohkeimaks juubeliaasta sündmuseks on Kirikupäev ja vaimulik laulupidu nüüd Tartus 3.-5.07.2015. Rahaliselt on teema aasta ettevõtmisi toetanud Vabariigi valitsuse poolt siseministeerium, Tallinna linn, Eesti Kirikute Nõukogu, EELK, Kultuurkapital, mitmed kohalikud omavalitsused, eraisikud ja annetajad. Juubeliaasta ettevõtmised on plaanitud käesoleva kalendriaasta lõpuni.